

सत्यमव जयते

इकॉनॉमीक ँडव्हायसरा कावंसील

टु द प्रार्यार्मिनिस्टर

गव्हनमट ऑफ इंडिया

भारताची निळी अथवेवस्था(ब्ल्यू इकॉनॉमी)

धोरण बांदावळीचो मसूदो (ए ड्राफ्ट पॉलिसी प्रेमवक)

सत्यमेव जयते

भारताची निळी अथवेवस्था (ब्ल्यू इकॉनॉमी)

धोरण बांदावळीचो मसूदो (ए ड्राफ्ट पॉलिसी प्रेमवक)

भारत सरकार, नवी दिल्ली, प्रधानमंत्र्यांक अर्थाक सल्लागार मंडळ

सप्टबर 2020

मांडावळीचो तक्तो

परिवर्णा उतरांची वळेरा

मुखार

1. भारताची बल्यू इकाँनामी विशींची नदर.....
2. एसीपीएम कडल्यान भागधारकां कडेन सल्लोमसलत
- 2.1 डावपच आनी दृष्टिकोण.....
- 2.2 बल्यू इकाँनामीची व्याख्या.....
- 2.3 मूलभूत प्राध्यान्याच्या क्षेत्रांतल्या कायकारां गटां खातीर संदभाची रचणूक आनी नेम.....
3. कायकारां गटांच्यो मूलभूत शिफारशी.....
 - A. बल्यू इकाँनामी आनी सागरां हुकुमती खातीर राष्ट्रीय लेखाकरण चौकट.....
 - B. दया देगेवयल विशेश नियोजन आनी पयटन.....
 - C. देगेवयलां नुस्तेकारां, जलसंपदा आनी नुस्त्यावयल्या प्रक्रियांचे कारखाने.....
 - D. उत्पादन, वयर सरपी उददेग, वेपार, तंत्रज्ञान, सेवा आनी कुशळताय विकास.....
 - E. सैन्य संचलन आनी नौका परिवहन (यानांतरण धरून)
 - F. देगेवयल आनी भितर समुद्रांतले खनन आनी ऊजा.....
 - G. सुरक्षा, डावपचात्मक आयाम आनी आंतरराष्ट्रीय करार.....

मुखार भारताचे बल्यू इकाँनामी खातीर एक ड्राफ्ट पॉलिसी प्रेमवक

4. निश्कश....
5. संलग्न वांटो 1.....
संलग्न वांटो 2.....
संलग्न वांटो 3.....

परिवर्णा उतरांची वळेरो

एबीएनजे	एरियास बियाँन्ड नॅशनल ज्युरिस्डिक्शन
एआयएस	ऑटोमॉटक आयडेन्टिफिकेशन सिस्टोम
एसईएएन	असोसिएशन ऑफ सावथईस्ट एशियन नॅशनस
सीबीडी	कन्व्हेन्शन ऑफ बायोलॉजिकल डायव्हर्सिटी
सीसीआरएफ	कन्डक्ट फॉर रिस्पॉन्सिबल फिशराज
सीईयूस	कोस्टल इकॉनॉमिक युनिट्स
सीईझेडस	कोस्टल इकॉनॉमिक झोन्स
सीएलसीएस	कॉमिशन ऑन द लिमिट्स ऑफ द कॉन्टिनेन्टल शेल्फ
सीएमएसपी	कोस्टल ऍण्ड मरीन स्पेशल प्लॅन्स
सीओएमएपीएस	कोस्टल ओशन मॉनिटरिंग ऍण्ड प्रेडिक्शन सिस्टोम
ईएसी-पीएम	इकॉनॉमिक ऍडव्हायसरो कावन्सिल टू द प्राय मिनिस्टर
ईएएफएम	ईकोसिस्टोम ऍप्रोच टू फिशराज मॅनेजमट
ईईझेड	एक्सक्लूजीव इकॉनॉमिक झोन्स
ईआयए	एन्व्हारनमटल इम्पॅक्ट असेसमट
ईपीआर	एक्सटडेड प्रोड्यूसर रिस्पॉन्सिबिलिटी
एफडीआय	फॉरिन डायरेक्ट इन्व्हेस्टमट
एफआयसीसीआय	फेडरेशन ऑफ इंडियन चबस ऑफ कॉमस ऍण्ड इन्डस्ट्री
एफटोए	फ्री ट्रेड ऍग्रीमट

आयएनसीओआयएस	इंडियन नॅशनल सटर फॉर इन्फॉर्मेशन सर्विसेस
आयओआरए	इंडियन ओशन रिम असोसिएशन
आयएमटोए	इन्टिग्रेटेड मल्टिट्रॉफिक ऍक्वाकल्चर
आयएसबीए इकॉनॉमिक ऍक्टिव्हिटीस	इन्टरनॅशनल स्टॅन्डर्ड इन्डस्ट्रियल क्लासिफिकेशन ऑफ ऑल
आययू	इल्लिगल अनरिपोटड ऍण्ड अनरेग्युलेटेड
एलसीओई	लेव्हायइड कॉस्ट ऑफ इलेक्ट्रिसिटी
एलएनजी	लिव्फायड नॅचरल गॅस
एलओसी	लायन ऑफ ब्रेडिट
एलडीसी	लास्ट डेव्हलपड कंट्रीस
एफएमआर	फिशरी मॅनेजमट रोजन
एमसीस	मरीन क्लस्टर्स
एमएफआरए	मरीन फिशिंग रेग्युलेशन ऍक्ट्स
एमओईएस	मिनिस्ट्री ऑफ अथ सायन्स
एमओएफपीआय	मिनिस्ट्री ऑफ फुड प्रोसेसिंग इन्डस्ट्रीस
एमओएचयूए	मिनिस्ट्री ऑफ हावर्सिंग ऍण्ड अबन अफेअर्स
एमपीईडीए	मरीन प्रोडक्ट्स एक्पोट डेव्हलपमट ऑथॉरिटी
एनएएस	नॅशनल अकावॉंटिंग सिस्टॉम
एनबीईसी	नॅशनल ब्ल्यू इकॉनॉमी कावन्सील
एनबीईएफ	नॅशनल ब्ल्यू इकॉनॉमी फंड

ओईसीडी	ऑगनायझेशन फॉर इकॉनॉमिक कोऑपरेशन डेव्हलपमट
क्यूटोएल	क्वॉलिटेटिव्ह ट्रेड लोकस
आरआयएस	रिसच ऍण्ड इन्फॉमेशन सिस्टॉम फॉर डेव्हलपिंग कन्ट्रीस
आरओएफआर	रायट टु फस्ट रिफ्यूजल
एसबीएम	स्वच्छ भारत मिशन
एसडीजी	सस्टेनेबल डेव्हलपमट गोल
एसएनए	सिस्टॉम ऑफ नॅशनल अकावंट्स
टॉईआरआय	द एनर्जा ऍण्ड रिसोस इन्स्टिट्यूट
यूएन	युनायटेड नेशन्स
यूएनसीएलओएस	युनायटेड नेशन्स कन्व्हन्शन् ऑन द लॉ ऑफ द सी
व्हाएचएफ	व्हेरि हाय फ्रिक्वेन्सी
व्हाएमएस	व्हेसल मॉनिटरिंग सिस्टॉम
व्हाएलसीस	व्हेरी लाज ब्रुड केरियस
डब्ल्यूडब्ल्यूएफ	वल्ड वायड लायफ फंड
डब्ल्यूटॉओ	वल्ड ट्रेड ओगनायझेशन

सुरवातीचीं उतरां

1. माननीय प्रधान मंत्री नरद्र मोदीच्या बल्यू इकाँनॉमी वयले भरोचो फाटलाव करतनां प्रधानमंत्र्यांच(ईएसी-पीएम) द इकाँनॉमिक ऍडव्हायसरो कावन्सीलान बल्यू इकाँनॉमीच्या धोरणा कडलो दिश्टाकोण सुधारपा खातीर फुडाकार घेतला. ह्या वाठारांत कायरत आशिल्लां साबार मंत्रालयां, विभाग, आनी एजन्सीं चो सहभाग आनी तफावती लक्षांत घेतल्यार तांकां व्हड प्रमाणांत अर्थाक घुसपावणी आशिल्ल्यान प्रस्न सोडोवंक एकत्रीत आनी समन्वय आशिल्ल्या यत्नांची तांतडीची गरज आसा.
2. भारताचे बल्यू इकाँनॉमी खातीर च धोरण सादर करपाचो हो म्हजो विशेशाधिकार . ह वेगवेगळे संबधीत मंत्री, वैचारिक लोक आनी तज्ञ हांचे कडेन परत परत विचार विनिमय करून तयार केलां. हो मसूदो भारत सरकारान आपणावंक येता अशे डावपच आनी दिश्टा दोनय व्यक्त करता. हो यत्न लोकांचो फुडलो चड बरो अर्थाक विकास सुगूर करपा खातीर तगावक्षम रितीन बल्यू संसाधनाचो वापर करपाची बुन्याद जावंक शकता.
3. हांव बल्यू इकाँनॉमीच्या फुडाकारांत काम करपी सात गटांच्या (वर्किंग ग्रुप्स) अध्यक्षीक, निमंत्रक,वांगडी आनी सहकारो तरणाटे वेवसायीक(यंग प्रोफेशनल्स) हांकां धन्यवाद दितां. तांचो आदार खूब म्हत्वाचो आशिल्लो. तांणी बल्यू इकाँनॉमीच्या वेगवेगळ्या आयामांचो संग्रह आशिल्ल्या व्यापक अहवालांच्या मार्गिकांक योगदान दिलां. दरेका अहवालांत सध्याक आसात आनी मुखार येतलां तीं आव्हानां वळखल्यांत आनी दरेका क्षेत्रांशांतल्यो संभाव्यता आनी संदो धरपाचो एक प्रखर शिफारशींचो संच केला. हांव, मुखेल निमंत्रक आधिकारी डॉ. सुमित्रा मिश्रा, वरिष्ठ सल्लागार इएसी-पीएम हांची तुस्त करतां तांणी ह्या गुतागुंतीच्या कामकाजांत लक्ष घाल आनी समन्वय साधलो. हांव स्टोअरिंग कर्मिटाच्या वांगड्यांचे तांच्या ह्या भासाभाशतल्या कायक्षम सहभागा खातीर उपकार मानतां.
4. हो दस्तवेज भारत सरकाराच्या बल्यू इकाँनॉमीच्या फुडाकारांत अथपूण योगदान दितलो अशी आस्त हांव बाळागतां.

रतन पी. वतल

वागडी सचीव

ईएसी-पीएम

संयुक्त राष्ट्रां

तगावक्षम विकास

मोख 14

“सागर समुद्र आनी सागरो संसाधनांच तगावक्षम विकासा खातीर संवधन करात आनी तगावक्षम रितीन वापर करात.”

“म्हजे खातीर भारताच्या राष्ट्रीय झड्या वयल निळ चक्र निळे क्रांती(बल्यू रिव्होल्यूशन)चे संभाव्यतायेच वा सागरा अथवेवस्थे(ओशन इकॉनॉमी)च प्रार्तिर्नाधत्व करता. आमचे खातीर कद्रीय सागरा अथवेवस्था हां अशी आसा.”

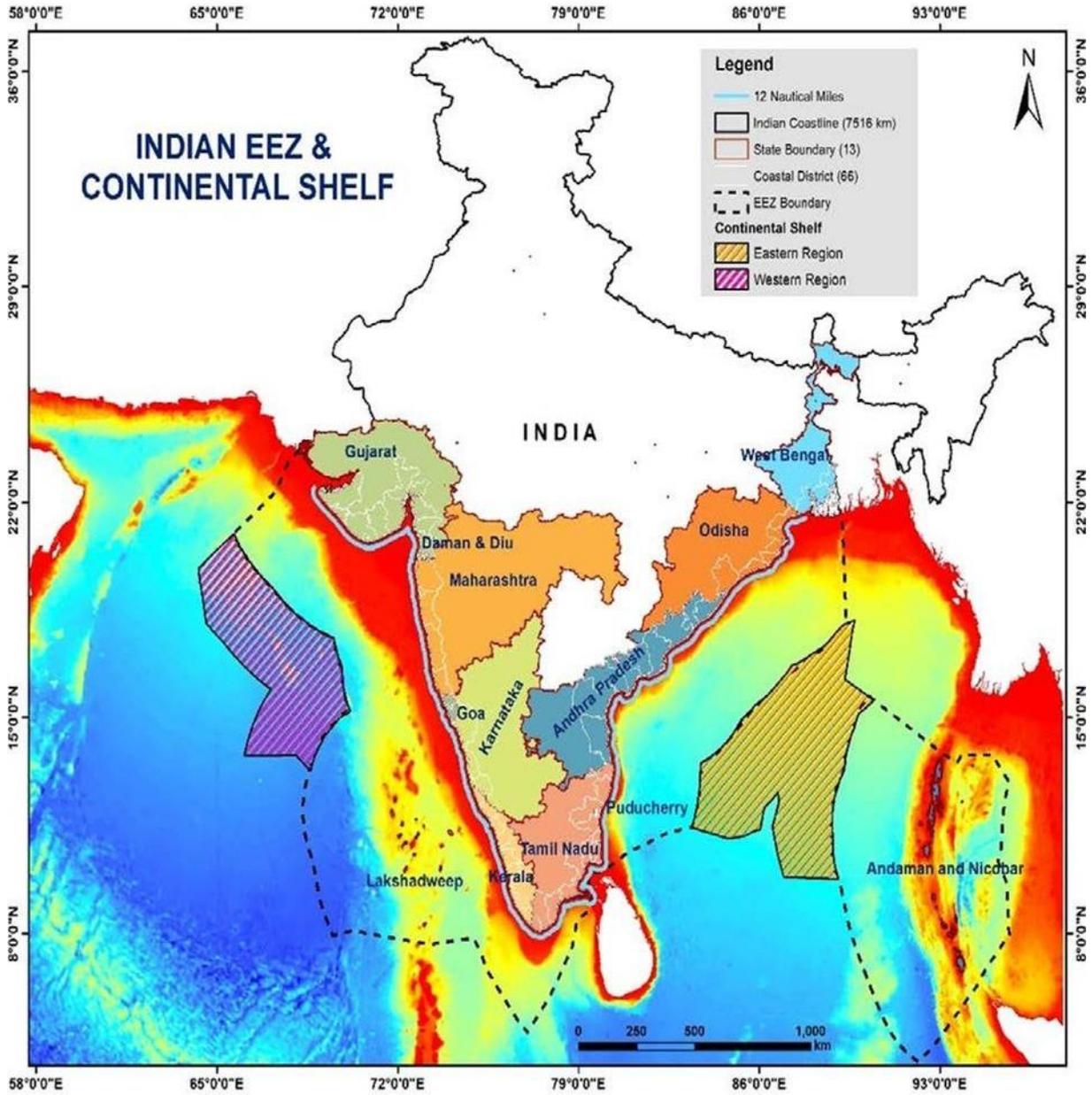
-श्री नरद्र मोदा

भारताचे प्रधान मंत्री

INDIA&ITSTERRITORIALWATERS

भारत आनी ताच प्रादेशीक उदक

स्रोत- अथ सायन्स मंत्रालय

1. बल्यू इकाँनाँमी विशी भारताची नदर

1.1 बल्यू इकाँनाँमीच्या अर्थाक तत्वज्ञान 1994 त प्राध्यापक गन्टर पॉलो हांणी भविश्यांतलो वाड आनी भरभराटाच्यो गरजो आनी ताचे वांगडा वैश्वीक तापमान वाडीक लागून उप्रासपी भिरांत हांचेर विचार करपा खातीर युनायटेड नेशन्स युनिव्हर्सिटी(यूएनए) त पयले फावट मांडलो. हो संकल्पना अदोक तगावक्षम विकासाचे नमुने विकसीत करपाचेर आदारांत आशिल्लो आनी तंतूंत “कोयर ना आनी भायर उडोवप ना” (नो वेस्ट ऍण्ड नो एमिशन) च्या अभियांत्रिकेचेर आदारांत संकल्पनेचो आसपाव आसा. बल्यू इकाँनाँमीक 2012 आंत द थड अथ समित कॉन्फरन्स रिओ+ 20 उपरांत चड म्हत्व आयल. परिशदत हेरां वांगडा बल्यू इकाँनाँमी आसपान घेवचे खातीर ग्रीन इकाँनाँमीचे संकल्पनेचो विस्तार करपाचेर लक्ष कद्रीत जाल. हे संकल्पनेक युनायटेड नेशन्स सस्टेनेबल डेव्हलपमट गोल 14 न “सागर, समुद्र आनी दयाची संसाधनां संवधन करात आनी विकासा खातीर तगावक्षम रितीन वापरात ” ह वैश्वीक हुकुमत आनी सागराच्या उपेगा खातीर मागदशक तत्व कश पळयल. साबार वांगडी राष्ट्रांनी आतां बल्यू इकाँनाँमीच्यो तांच्यो व्याख्या आनी प्रमाण नमुने उत्क्रांत केल्यात. ओईडीसीच्या महामारां पूव अदमासा प्रमाण बल्यू इकाँनाँमी जगाचे उरिल्ले अथवेवस्थेचे दोट्टो मानान वडपाची अपेक्षा आशिल्लो. बल्यू इकाँनाँमी पसून पडपी मोलाचे भारांत देगेवयल उत्पादन आनी सेवा, दयातलो वेपार, नौका परिवहन, देगे पसून पयस आनी देगेवयलो ऊजा, खोल दयातलां खनिजां, जलसंपदा आनी नुस्तेकारो आनी दयाक संबधी तंत्रज्ञान हांचो आसपाव आसा ह लक्षांत घेवंक जाय.

1.2 बल्यू इकाँनाँमीचो फायदो घेवचे खातीर वेगवेगळीं राष्ट्रीय आनी वैश्वीक पावलां उबारप जाल्यांत ऑस्ट्रेलिया, ब्राझील, यू.के., रशिया, आनी नाँव हांणीं समर्पात राष्ट्रीय सागरा धोरणां लक्षांत येवपा सारखे परिणाम आनी अथसंकल्पीय तरतूदां सयत विकसीत केल्यांत. कॅनडा आनी ऑस्ट्रेलिया हांणी विधीकरण लागू केलां आनी संघराज्यां आनी राज्य पातळीचेर प्रगती आनी बल्यू इकाँनाँमी मोखीची खात्री करपा खातीर आनी देखरेख दवरपा खातीर अधिक्रमान संस्था स्थापल्यात.

1.3 1981 त भारत सागरा विकास विभाग (डिपार्टमेंट ऑफ ओशन डेव्हलपमेंट) आतां मिनिस्ट्री ऑफ अथ सायन्स (एमओईएस) निमाण करपी जगांतल्या पयल्यांत आशिल्लो. तीन दसका परस चड अणभवाचेर आदारून भारत दया देगांनी “ डीप ओशन मिशन” , “ओशनोग्राफा प्रॉम स्पेस” आनी “लॉन्चिंग ऑफ द डाटाबूय्स” सारखे कार्यक्रम सुरु करून खूब फुड पावला. हया पावलान उपग्रहांक समुद्रशास्त्रीय (ओशनोग्राफाक) वैशिष्ट्यांचेर, जातूंत शास्त्रीय विश्लेशणा खातीर हवामानाचो आसपाव जाता, म्हायती धाडूंक सक्षम केलां. एमओईएस दयातलो कोयर आनी प्लास्टोक उण करूंक डावपच आनी अदमास करूंक “क्लोन सी प्रोग्रॅमांत” जो एसडीजी-14 चो एक वांटो आसा, संयुक्त राष्ट्रांक मेळ्ळां. एमओईएस न हिंदो म्हासागरांत खोल दयातलां खनीजां(पोलिमेटालोक नोड्यूलस आनी हायड्रोथमल सल्फायड)सोदपा खातीर इन्टरनॅशनल सीबेड ऑथॉरिटी (आएसबीए) कडेन दोन करारय केल्यात. हया क्षेत्रांतले वाडीचो फायदो घेवचे खातीर भारतान येत्या वत्या हालचालां खातीर तगावक्षम धोरण आंखूंक जाय.

1.4 2030 मेरेनच्या नव्या भारताची भारत सरकाराची नदर फेब्रुवारी 2019 तल्या प्रतिपादनांत ब्ल्यू इकॉनॉमी वाडीच्या धा करोड आयामांतलो एक अशी ठळक पणान दाखयल्या . ब्ल्यू इकॉनॉमी हीं देगे वयल्या समाजाची जीण सुदारप आनी रोजगार आनी विकासाक गती दिवपा खातीर वेगवेगळीं क्षेत्रां एकठावंक सुसंगत धोरणाचे गरजेचेर भर दिवपी नदरेचो सवो आयाम. हालांच 2020 त 74 व्या स्वातंत्र्य दिनाच्या आपल्या भाशणांत प्रधानमंत्र्यांनी उधृत केल कां आयच्या काळाच्या संदभात शेजारां म्हळ्यार फक्त जमनीच्यो शीमो जोडून आसतात ते न्हय जाल्यार जांचे कडल्या संबधांत मेळ आसता ते. आपल्याक चड लागीं आसता तेन्ना आमचे जुंवे सबमरीन ऑप्टोकल फायबर केबलांक उच्च वेगाची ब्रॉडबँड कनेक्टिव्हिटी खातीर पयस आशिल्ल्या जुंव्यांक मुखेल जमनीवयल्या सेवांकडेन जोडपाचे चालंत उद्देश आसतात. हया संदभात भारतान एक म्हत्वाची अथवेवस्था आनी ईस्ट कोस्ट ऑफ आफ्रिका ते वेस्टन पॅसिफोक ओशन मेरेन डावपचात्मक अक्ष सोदून काडला जाका सेचेलेस -सिंगापूर-सामोआ (एसएसएस) एक्सीस म्हणटात. हो अक्ष भारताचे ब्ल्यू इकॉनॉमी पॉलिसी खातीर एक घटमूट आदार थारूंक जाय.

- 1.5 भारता कडेन एक जगावेगळी दयादेगांची स्थिती आसा. ताची दयादेग णव राज्यांत आनी 1382 जुव्यांर आसा. देशाची 12 व्हड बंदरां आसात आनी 187 ल्हान बंदरां आसात. भारताचो 95% वेपार दयावटेन जाता आनी हां बंदरां दर वसा 1400 मिल्डियन टन माल हाताळटात. दोन मिल्डियन चौरस किलोमेटरां वयर भारताचो एकमात्र अर्थिक प्रभाग (एकसकलूजिव इकॉनॉमिक झोन) सजीव आनी निर्जाव संसाधनांनी समृद्ध आसा आनी ताचे कडेन पुनलाभाच्या कच्च्या तेलाचीं आनी पुनलाभाच्या सैमीक वायूचीं म्हत्वाचीं संसाधनां आसात. दयादेगे वयलो अथवेवस्था 4 मिल्डियन नुस्तेकार आनी हेर समाजांक सांबाळटा. ह्या सागरां हिताक लागून ब्ल्यू इकॉनॉमी इंडिया चे देशाच्या अर्थाक वाडी कडेन म्हत्वाचे संबंद आसात.
- 1.6 हालींच्या वसानी , सागरां क्षेत्रांत तगावक्षम विकासा खातीर उपक्रमाची मार्गिका सुरु जाल्या. हे उपक्रम भारताच सागरां हात आनी आमची ब्ल्यू इकॉनॉमी घटमूट करुंक सहाय्यक जाल्या. कोव्होड -19 उपरांत जागतीक पटलाचेर भारत सागरां संसाधनांचो कायक्षम आनी तगावक्षम वापर करून सागरां क्षेत्रांत एखादे घसघशीत वाड जाल्लो पळोवपाचो आसा.
- 1.7 भारतान रोजगार वाडोवंक आनी एकवटोत मूल्यसंवधना खातीर यून सस्टेनेबल गोला कडेन मेळ साधत आनी परिसर सांबाळीत कायक्षम आनी तगावक्षम सागरां संसाधनांच्या वापरा खातीर आनी सागर संबधी क्षमतायो, तांकां आनी कुशळटायो, एकवटावंक आनी तांकां उरबा दिवंक संघश करुंक जाय.
- 1.8 भारताची ब्ल्यू इकॉनॉमी घडोवंक आनी विकसीत करुंक पारदर्शा धोरणात्मक बांदावळीचेर आदारांत एक नितळ कायसूचीची गरज आसा. हे धोरणात्मक बांदावळीचो उद्देश भारताचो विकास कायसूची राष्ट्रीय सुरक्षेची मोख आनी आंतरराष्ट्रीय संबंदांक संरेखीत करून ह्या नव्या क्षेत्रांत स्थायी आनी समावेशक अर्थाक वाडीक उरबा दिवन देशाची जीडीपी वाडोवपाचो आसतलो.

2 ईएसी-पीएम कडल्यान भागधारक सल्लोमसलत

2.1 अथ सायन्साच मंत्रालय ताच्या करारनाम्या सकल आगळ आनी म्हत्वाच काम करता. तरोकय सध्याच्या संदभात ब्ल्यू इकॉनॉमी म्हणटात त्या म्हत्वाच्या क्षेत्रांत उप्रासतात ते प्रस्न सोडोवंक एका समग्र आनी क्षेत्रांतगत पारिव्याची गरज आसा. ते प्रमाण, प्रधान मंत्र्याची नदर मुखार व्हरपाच्या उद्देशान इएसी-पीएम न मंत्री आनी भागधारकां मदीं ब्ल्यू इकॉनॉमी खातीर धोरणात्मक बांदावळ सुधारक मसलत सुरू केली.

डावपच आनी माग

2.2 पयल पावल म्हणून मे 2018 त संबंधीत भागधारकां वांगडा एक प्लानरी ग्रुपाची बसका थारायली. सैम आनी ब्ल्यू इकॉनॉमीक वाव हांचेर विशयाची सामान्य समज स्पश्ट जावपाच्या उद्देशान भासाभास जाली. ताचे उपरांत ऑगस्ट 2018 त संबंधीत मंत्र्यांचे सचीव आनी क्षेत्रीय तज्ञ आशिल्ले संचालन समितीची (स्टोअरिंग कर्मिटीची) पयली बसका जाली. हे बसके उपरांत सात प्राध्यान्यक्रमांचीं क्षेत्रां वळखप जालीं आनी संबंधीत मंत्र्यांच्या वरिष्ठ अधिकार्यांच्या तशच सहभागी संस्थांचे वचीक भायल्या तज्ञांच्या सहभागान कायकारां गट (वर्किंग ग्रुप) घडोवप जाले.(संलग्न वांटो-1&11)

2.3 समितीच्या वांगड्यांनी ब्ल्यू इकॉनॉमी म्हळ्यार सागरी संसाधनाची पुराय पयावरण प्रणाली जातूंत भारताच्या अर्थीक वाड, अर्थीक तगावक्षमताय, आनी राष्ट्राची सुरक्षे कडेन लागींच्यान जोडिल्ल्या कायदेशीर अधिकार क्षेत्रांत सागरी, सागर संबंधी आनी देगेवयल्यो अर्थीक उप प्रणाली आसपावतात. आर्दाची ब्ल्यू इकॉनॉमीची ड्राफ्ट पॉलिसी च एमओईएस न 2015 त मुळावण घाल्ल. पूण केन्नांच पुराय केलना. सध्याचो अहवाल त्या पेपरांत आशिल्ल्या खूबशा कल्पनांचेर तयार केला.

ब्ल्यू इकॉनॉमीची व्याख्या

- 2.4 भासाभाशत ब्ल्यू इकॉनॉमीविशीं दोन दृष्टाकोण आयले. पयलो, ब्ल्यू इकॉनॉमीची खंयचीय संकल्पना बहुआयामी आनी क्षेत्रांतगत आसूंक जाय. ब्ल्यू इकॉनॉमी ह्या उतराची वैश्वीक व्याख्या मान्य जावंक ना. म्हणून दर एका देशान आपल्या स्वताच्या संदभात ताच्यो कक्षा स्पश्ट करूंक जाय.
- 2.5 भारताच्या संदभात ब्ल्यू इकॉनॉमी धोरणाचे कक्षेंत खूबशे आयाम येवंक जाय. देखीक तातूंत दया देगे भायलो सावभौमत्वाचो आयाम आसपावंक जाय. तातूंत उदक, तशच समुद्रा वयल आनी समुद्रा भितरल्यो, देशांतगत आनी आंतरराष्ट्रीय वेपारा कडेन जोडिल्ली बंदरां, सागरा माग, किनाऱ्यावयल्यो साधनसुविधा , किनाऱ्या भायलां ऊजा संसाधनां , तीं मागीर जीवाश्म आदारांत आसूं वा नवीं करपा सारखीं आसूं, तांचो आसपाव जावंक जाय. तांतूंत नव वयर सरपी तंत्रज्ञान आनी विज्ञानांतलो अत्याधुनीक विकास आसूंक जाय. ताण मत्स्यसंवधनांतल्यान मालाच उत्पादन आनी सेवा सागरा उत्पादन, समुद्र आनी म्हासागरांकडेन जोडिल्ल नौका परिवहन आनी पयटन पळोवंक जाय. ह्या धोरणांत आसपावंक जाय अशे हेर तितलेच म्हत्वाचे आयाम म्हळ्यार म्हासागरा हुकुमत, देगेवयला सुरक्षा, आंतरराष्ट्रीय कबलात आनी बांदीलका कडेन स्थायी संबध आनी निष्ठा.
- 2.6 हे सगले आयाम मतींत दवरून, भारताचे ब्ल्यू इकॉनॉमीची व्याख्या, दया विशीं, दया देगेवयलां आनी भारताच्या अधिकार क्षेत्रांत आशिल्ल्या किनारा प्रभागांत आशिल्ली सागरा संसाधनां जीं मालाच्या उत्पादनांत आनी सेवत भर घालतात आनी जांची अर्थाक वाड, पयावणीय तगावक्षमताय आनी राष्ट्रीय सुरक्षा हांचे कडेन सुस्पश्ट नात आसा ती संपूण प्रणाली आनी मनशांनी केल्ली अर्थाक साधनसुविधा आशिल्लो राष्ट्रीय अथवेवस्थेचो उपसंच(सब-सेट) अशी करूं येता.

मूलभूत प्राधान्याच्या क्षेत्रांतल्या (का प्रायोरिटो एरियास)कायाकरो गटां (वर्किंग ग्रुप्स)खातीर रचना आनी विचाराथ विशय

2.7 नामनेचे मनीस प्रमुख आशिल्ले सात वर्कग गुप्सांनी भारता खातीर संबधीत मूलभूत प्राधान्य क्षेत्रां पळयलां.

हे सात प्राधान्य क्रम म्हळ्यार:

प्राधान्य क्षेत्र 1 - ब्ल्यू इकॉनॉमी खातीर नॅशनल अकार्वॉटिंग प्रेमवक आनी ओशन गव्हनन्स

प्राधान्य क्षेत्र 2 -कोस्टल मरान स्पेशल प्लॅनिंग ऍण्ड ट्रॅन्झिम

,प्राधान्य क्षेत्र 3 - मरान फिशरोज ,, ऍक्वाकल्चर आनी फिश प्रोसेसिंग

प्राधान्य क्षेत्र 4 -उत्पादन, वयर सरपी उददेग, वेपार, तंत्रज्ञान, सेवा आनी कुशळताय विकास

प्राधान्य क्षेत्र 5 - सैन्य संचलन, साधनसुविधा आनी नौका परिवहन (लॉजिस्टिक्स, इन्फ्रास्ट्रक्चर आनी शिपिंग) (जातूंत या ट्रान्सशिपमट आसपावता)

प्राधान्य क्षेत्र 6 - देगे वयल आनी दयात भितर खनन आनी देगे भायला ऊजा(कोस्टल डीप सी मार्यानिंग आनी ऑफशोर एनर्जी)

प्राधान्य क्षेत्र 7- सुरक्षा, डावपचात्मक पैलू आनी आंतरराष्ट्रीय करार(सिक्वोरिटो, स्ट्रेटेजिकडायमेन्शन्स आनी इन्टर नॅशनल एंगेजमट)

कायकारां गटांनी तांचो अहवाल करतनां सकयले मुद्दे नदरे मुखार दवरले.

- क्षेत्र /विशयाची दूरदृष्टी
- अस्तित्वांत आशिल्ला धोरणां आनी नेमावळ
- क्षेत्रां खातीर वैश्वीक नदर
- ल्हान आनी साधारण अवधीच्या डावपेचां खातीर सूचना
- दरेका क्षेत्रांशांत आशिल्ल्या आव्हानांच निधारण
- सरकार आनी खासगी क्षेत्रांची भूमिका
- धोरणात्मक शिफारशी

2.9 तज्ञ व्यक्ती , सरकारच्या वेगवेगळ्या मंत्रालयाचे प्रतिनिधी आनी भायल्या रिसच ऍण्ड इन्फॉमेशन सिस्टोम फॉर डेव्हलपिंग कंट्रीस (आरआयएस), द

नॅशनल मेरिटायम फावंडेशन(एनएमएफ), द इनर्जा ऍण्ड रिसोस इन्स्टिट्यूट(टोईआरआय), द फेडरेशन ऑफ इंडियन चबस ऑफ कॉमस ऍण्ड इन्डस्ट्री(एफआयसीसीआय) आनी द इंडियन ओशन रिम असोसिएशन (आयओआरए) सारख्या संस्थांचे तज्ञ हांचे कडल्यान मोलादीक विचार घेतले.

2.10 स्टिअरिंग कमिटी आनी वर्किंग ग्रुपांची घडण अनुक्रमान संलग्न वांटो । आनी।। त दिल्या. वर्किंग ग्रुपांच्या मूलभूत शिफारशींचो मुखावयल्या प्रकरणांत सारांश दिला.

3. वर्किंग ग्रुपांच्यो मूलभूत शिफारशी .

सात वर्किंग ग्रुपांच्यो मूलभूत शिफारशी थोडे भितर सकयल दिल्यात. वर्किंग ग्रुपाचे पुराय अहवाल संलग्न वांटो।।। त जोडल्यात.

A. ब्ल्यू इकॉनॉमी आनी ओशन गव्हनन्स खातीर नॅशनल अकावॉंटिंग प्रेमवक

3.1 भारतांत ब्ल्यू इकॉनॉमीच आकारमान एकंदर देशी उत्पादनाच्या (ग्रॉस डॉमेस्टिक प्रॉडक्ट)4% आसा असो अदमास केला. जर पद्दत सुधारलां जाल्यार त मातश चड जावंक शकता. भारतांतले ब्ल्यू इकॉनॉमी चो अदमास करचे खातीर एक घटमूट यंत्रणा वापरची पडटली. पयले सुवातेर ब्ल्यू इकॉनॉमीच्या आवाठांत येवपी क्षेत्रांश आनी उपक्षेत्रांश/उपक्रम वळखुचे खातीर एक तज्ञांचो गट(एक्सपर्ट ग्रुप) घडोवचो पडटलो.

3.2 ह्या संदभात भारताक वैश्वीक बऱ्यांतले बऱ्या कामांतल्यान शिकचे पडटल. ते खातीर भारताक ब्ल्यू इकॉनॉमीच मापन आनी वेवस्थापन करुंक योग्य साधनां आनी पद्धती सिद्ध करुंक मुखार वचपी देश, संस्था हांचे कडेन शास्त्रीय सहयोगान उपक्रम करपाची गरज आसा.

3.3 ब्ल्यू इकॉनॉमीच्या संदभात विश्वासाह म्हायती तयार करुंक सकयल्यो शिफारशी करप जाल्यो.

- ब्ल्यू इकॉनॉमी कडेन जोडिल्ले अजून हात लावंक नाशिल्ले उपक्रम आसपावन घेवपा खातीर 2008 नॅशनल इन्डस्ट्रियल क्लार्सिफिकेशन व्हड करच.
- म्हायती एकठांय करचे खातीर सगल्या संबधीत मंत्रालयांक कामाक लावच.
- संबधीत म्हायती सुगूर करचे खातीर एकठावंक नाशिल्ल्या उद्देगीक पातळेर एक अर्धकृत एजन्सी घडोवची वा सोदून काडची.

- यूएन इन्टरनॅशनल स्टँडर्ड इन्डस्ट्रियल क्लॉसिफिकेशन ऑफ ऑल इकॉनॉमिक ऍक्टिव्हिटीस (आयएसआयसी) रिव्हिजन 5 च्या घडोवपी प्रक्रियेत मध्यक्षेप करचो.

3.4 ब्ल्यू इकॉनॉमींतल्या वेगवेगळ्या उप क्षेत्रांशावयल्यो साक्षेप बांदावळी निधारणीत करचे खातीर विंशश्ट ब्ल्यू इकॉनॉमीच्या वेगवेगळ्या विस्तृत क्षेत्रांशांतल्या वेगवेगळ्या घटकांच वजन निधारणीत करपाच्या उद्देशान क्षेत्रांशांचेर समयीक अभासक्रम सुरू करपाची शिफारस करप जालां. हां वजनां उप क्षेत्रांशांच ब्ल्यू इकॉनॉमींतल योगदान मेजूंक उपकरतल.

3.5 ब्ल्यू इकॉनॉमी मुखेल प्रवाहांत हाडटनां राष्ट्रीय अर्थाक आय आनी जीपीडी चो भविश्यांतलो अदमास करुंक, वेगवेगळ्या सागरां संसाधनांचो सोद घेतनां परिसर आनी सागरां पयावरणाक उप्रासूंक शकतले हानीचो अदमास घेवपाची गरज लेगीत ह्या अहवालांत प्रकशान उक्तायल्या.

(B) देगेवयले सागरा थळाव नियोजन आनी पयटन(कोस्टल मरान स्पेशल प्लॅनिंग आनी टूरिझम

3.6 कायकारां गटान (वर्किंग ग्रुपान)दोन विंशश्ट विशयांचेर विचार केलो. - कोस्टल मरान स्पेशल प्लॅनिंग आनी देगेवयले जमनी वयल पयटन आनी सागरां अथवेवस्थतलां संभाव्यता आनी दृष्टाकोण . ते प्रमाण, गटान दोन उप गट तयार केले आनी दरेकाचेर शिफारशी दिल्यो ज्यो सकयल चचत हाडल्यात.

यूएनईएससीओ-आयओसी गायड आपणायात आनी अनुकूलोत करात

3.7 गटाक दिसल कां, भारताक इन्टर गव्हनमटल ओशनोग्राफाक कमिशन (आयओसी)- युनेस्को(यूएनईएससीओ)(2009) मागदशक तत्वांचो कोस्टल मरान स्पेशल प्लॅनिंगाच्या(सीएमएसपी) दृष्टाकोणाची गरज आसा, जश हेर जायत्या समुद्राचेर आदारांत अथवेवस्थानी हां मागदशक तत्वां तांच्यो थळाव्यो आनी राष्ट्रीय गरजो भागोवंक बदलल्यात.

3.8 गुपान राष्ट्रीय पातळेचेर सीएमएसपी च स्वरूप आनी वाव स्पश्ट करुं एक प्राधिकारण स्थापन करपाचे गरजेचेर भर दिलो. राष्ट्रीय पातळे वयलो संस्था बल्यू इकाँनोमीचे वेगवेगळे क्षेत्रांश, थळावे समाजांमर्दा, खासगी उद्देगांत आनी सरकार हांच्यांत सगळ्या पातळ्यांचेर एकात्मता हाडूंक जापसालदार आसतलो.

3.9 पयल पावल म्हळ्यार सीएमएसपी चे उद्देश आनी मोखीक सुस्पश्ट करुंक ह्या प्राधिकारणाक एक तज्ञांचो गट (एकस्पट ग्रुप)करचो पडटलो. म्हणून एकस्पट ग्रुपाक ताचीं येवजण एका वसा भितर सादर करची पडटली. अशी येवजण बदलत रावपी आसूंक जाय आनी दर 4-5 वसानी तिची परत तपासून उजळणी करपा सारखी आसूंक जाय.

मापन आनी डाटा पॉलिसी

3.10 कायरत सीएमएसपी विकसीत करुंक सागर संसाधनाचे मापन गरजेच आसता. भारतान आपल्या देगेच आनी ईईझेड च मापन करपांत बरोच प्रगती केल्या. ह्या उप गटांनी सगलो अस्तित्वांत आशिल्लो म्हायती आनी मापन धोरणां एके प्रवाहांत हाडून सीएमएसपी च्या राष्ट्रीय पातळे वयल्या प्राधिकारणान सूचीत केल्ल्या जातूंत देगेवयलो वाठार, देगेभायालो वाठार, आनी ईईझेड आनी कॉन्टिनेन्ट शेल्फ व्यापीत आवश्यकतायां प्रमाण क्रमवार जोडणी करुंक जाय म्हणपाचेर जोर दिलो. म्हणून नवे नॅशनल मॅप आनी डाटा पॉलिसीक म्हायती सुरक्षा आनी पारदशकताये मर्दा उप्रासपी गरजांचो समतोल राखपाची शिफारस केल्या.

डोमेस्टोक कॅपॉसिटी आनी इन्टरनॅशनल कोओपरेशन ची प्रत्यूद्धी करप

3.11 सीएमएसपी च्या अंमलबजावणे खातीर लागपी देशी मानवी संसाधनाची क्षमताय कायक्षमतेन विस्तारपाची भारताक गरज आसा अश मत गुपान मांडल. ह उच्च शिक्ष स नी बल्यू नॉलेजाक प्रेरणा दिवन हातासूंक येता.

बऱ्यांतला बरा तालोम आनी तंत्रज्ञान आपणावचे खातीर सीएमएसपी आनी
f f f () च ः
आंतरराष्ट्रीय सहकाराक प्रोत्साहन मेळूंक जाय.

f

3.12 पयटना खातीर ठळक संभाव्यता आसा म्हण म्हळ, देगे वयला
पयावरण प्रणालीच्या धारण क्षमताये चेर ताण हाडपी बेताल पयटन उपक्रमांचेर
अंकूश दवरून तांचेर नियंत्रण दवरूंक जाय आनी नियोजीत करूंक जाय. चड
रू च ट . f । क्षेत्र f द्री
उपक्रमाचो विकास करतनां क्ष च त f
स ।
प f () राष्ट्रीय पातळे वयल्या प्राधीकारणान सुर्यायल f
परिणामकारक निरिक्षणां सकल जोडूं ..

प्रभाव मूल्यांकन

3.13 पयटनाचो प्रभाव मूल्यांकांत करतलां जाल्यार वेळावेळार येतल्या पयटकांच,
पयटन साधनसुविधा, भारताच्या वेळेवयल्या वाठारांतलां आनी जुव्यां वयलां
प्रमुख आकशणां / त आनी तांचो पयावरण रूपान संवेदन
परिस्थितीक रूपान नाजूक क्षेत्रांवयलो प्रभाव सं ः रू
ह गवाय आदारोत धोरण जातल. ह्या उप गटांनी मिनिस्ट्री ऑफ
ट्रिडिमान मिनिस्ट्री ऑफ एनव्हायरन्म , स व
(प) च न
, पयावणाचे नदरेन असुरक्षीत ल ल रू
ह सुरू करूंक जाय.

च प्र प्री

(बच मार्किंग स्टॅंडर्ड्स)

3.14 पयटकांच आकशण आशिल्ल्यान ब्ल्यू फ्लॅग स्टॅण्डर्ड्सांचे
 फि, वगक्षम पद्धती, आनी कोयराच नियोजन प्रणाली
 वापरून बच मार्किंग स्टॅण्डर्ड्सां वापरून सं
 गुप् फि. (ष) ब्लू फ्लॅग सर्टिफिकेट
 भारतांतल्या किनारी राज्यांच्या 13 प्रायोगिक नामांकांत वेळांनी भायर
 डल्यांत. ह्या प्रमाणी करण प्रणालीचो उद्देश पयटकांक चड आकर्शांत
 करुंक वेळो निवळ करुंक आनी तगावक्षम विकास करप आनी वेळो प्रदूशण
 क च्या कृतींक लागून पयावरणीय भिरांत उप्राशिल्ल
 त फि ल . .

प्लॅस्टोक निमूलन (प्लॅस्टोक एर्लिमिनेशन)आनी नॅशनल मरीन लिटर पॉलिसी फि

3.15 गु क्ष ि श ा प्र ऋ ळ ट
 हुस्को जाला. तातूंत प्लॅस्टोक कोयराचो चड वांटो आसा. क ष्ट्र
 2025 ा प्र प्र सं
 मारला. ज चड करुन जमनीर जावपी कायावळींतल्यान ज प सा
 आनी मायक्रो प्लॅस्टोकाक चड कारणीभूत आसतात.
 वापरपाच प्लॅस्टोक 2022 . 2016
 ल खार 2018 त दुरुस्त केल्ले द प्लॅस्टोक वेस्ट मॅनेजमट रुल्स
 देशात तयार जावपी प्लॅस्टोकाच्या कोयराच वेवस्थापन नियामक आराखडो
 फि .

गु वाडट्या सागरी प्रदूशणाक आळाबंदाक हाडूंक
 कोयराच्या वेवस्थापनाच्या डावपचाची आनी वतणूक बदला खातीर उत्पादकाची
 ा ल . ह प सा
 एर्लिमिनेशन ऍण्ड नॅशनल मरीन लिटर फि () फि
 त श . एमओईएफ ऍण्ड सीसी, एमओईएस आनी मिनिस्ट्र ऑफ

()
 रिसच (एनसीसीआर) आपल्या कोस्टल ओशन मॉनिटरिंग वयले बॉलस्ट म्हायती
 आनी प्रोजेक्शनस सिस्टॉम (सीओएमएपीएस) वरवीं ह्या यत्नांनी लागींच्यान
 2025 14.1 प सा
 प्र फि च द

(C) फिशरोज, एक्वाकल्चर आनी फिश प्रोसेसिंग सेक्टर

3.16 विकाग गुपांनी नुस्तका फि , स , प्रक्रि , मार्कटिंग
 फि ल
 फि .

वाडट्यो तगावक्षम दयातल्या नुस्त्याची नुस्तेकारां (स फि)

3.17 दयातलो नुस्तेकारो तगावक्षम जावचे खातीर गुपांनी सुस्पष्ट उद्देशान
 ल ल .

- दयात धरपाच्या नुस्तेकारां क्षेत्रांशा खातीर दयातले नुस्तेकारांच्या
 स स त रू
 राष्ट्रीय धोरण तयार करप.
- शिअल ईल्ड एस्टिमेट() व ल फि
 ईको सिस्टॉम (व्हाएमईस) चेर वायट परिणाम जावंक दिवपना.
- स फि द क्र च स फि
 कामाक ऑपिल्ल्या उपग्रह प्रणालीच उपयोजन सोदून काडात.

- प्र (स) , ।
एकवट,सवक्षणाची म्हायती आनी वेवसायीक लॉडिंग डेटा वरवीं अर्निवाय
ब फ
- डिपाटमट ऑफ र्ि । () न नियुक्त केल्ले संस्थे कडल्यान
। सांठो निधारणीत करात.
- फिशरोज सव्ह ऑफ इंडिया (एफएसआय) स - -
फिशरोज संसाधनां च सव्हक्षण करपाच तासं वापरून बळकट करात.
- स न ल
स च ट
- मॉनिटरिंग सिस्टोम(व्होएमएस) सारख मॉनिटरिंग कंट्रोल आनी सव्हिलन्स
- नुस्त मारप बंद करप आनी परत सुरु करपाच नियमन करात.
- दयात आनी एरियास बियाँन्ड नॅशनल ज्युरिस्टिक्शन (एबीएनजे) त स

मॅरिकल्चर प्रॉडक्शन वाडो

- 3.18 मॅरिकल्चर म्हळ्यार ऍक्वाकल्चराचो वांटो न ।
आनी मोतयां सारखी रत्नांच उत्पादन करपा खातीर दयातल्या खान्या
ल बल म त
क्षेत्र क्ष र्ि ल प्रंत दिवचे खातीर गुप्सांनी
ल्यो सूचना केल्यो.
- 'मॅरिकल्चर ऑथॉरिटी ऑफ इंडिया'म्हणून एक नव धोरण तयार करच.
 - ट र्ि ल र्ि
 - ब्रूड बॅक्स, न्युक्लियस ब्रीडिंग स , । रू
र्ि ल । र्ि र्ि बिव्हॉल्व
फार्मिंग, सीवीड फार्मिंग , इंटिग्रेटेड मल्टिट्रॉफिक ऍक्वाकल्चर (आयएमटोए)
आनी रोसक्युल्टिंग ऍक्वाकल्चर सिस्टोम (आरएएस) सागरां अलंकारां
मत्स्योदयागाक प्रोत्साहन दिवप.

- तंत्रज्ञानाच्या सहाय्यान भलायकेच वेवस्थापन तयार करप आनी जलरोगांक प्री
- मॅरिकल्चराच्या विकासा खातीर दोघ कालावधीचो विकास करुंक प क उतेजन दिवप.

।

स्

3.19

।

।

स्

ल । । ल -

- । प्र जातूंत प्लॅस्टोक आनी मायक्रोप्लॅस्टोक पसून जातल्या प्रदूशणाचोय आसपाव आसा, प्रीतबंध करुंक आनी ताच शमन करुंक तंत्रज्ञान
- कोरल रोफा लगसार आशिल्लो उदकाची गुणवत्ता सुदारुंक उण्या काबन नुस्तेकारोक प्रोत्साहन दिवच आनी बंद आनी संरक्षीत वाठार दाखोवंक एकठायिल्लो ट्रेकिंग मॅप चेर आदारोत म्हायती प्रणाली व
- नवसर्जात तंत्रज्ञान विकसीत करच ज, कोरल रोफ, खारफुटो आनी वेटलंड सारख्या खालाविल्ल्या संवेदनशील पयावरण प्रणाली सं ि म त

मरोन बायोटेक्नोलॉजी आनी बायो प्रोस्पेक्टिंग

3.20

।

-प्रस् के

क

।

रुं । श

- दयातलो जेनेटिक बायोडायव्हर्सिटी मेजची आनी जंतुनाशकांच वळेरा करची. हाका लागून सागरा संसाधनांच्या संवधनाचेन म्हायतीपूण निण
- वचीक प्रजननान मॅरिकल्चरांतल्या हस्तक्षेपाचो माग घेवचो. क । । ट ट्रे कि(क्यूटोएल) विश्लेशण, ट्रेट मॅनिपुलेशन बी मॅरिकल्चर उपक्रम त

- “ । क ” वेगळी राष्ट्रीय पातळेची ि - न क्षेत्रांशाचेर लक्ष कद्रीत करपी स नवे तंत्रज्ञानाचे निमणे खातीर, । ट

सागरी नुस्तेकारां(मरान फिशरोज) मार्काटिंग आनी ने न्व

3.21 सागरी उत्पादनाच मार्काटिंग सुधासंक ि ल्ल

ि सं

- आयटा चेर आधारात ऑटोमेटेड/इलेक्ट्रॉनीक पावणी प्रणाली करून स्त
- चे फुड आनी फार्टा माग दवसंक आनी दक्ष यंत्रणे खातीर संगणकाय बार कोड ची प्रणाली स्थापन करून नुस्त्याच्या माला तांका पसून दुसऱ्या तांका मेरेन माग दवरप.
- सागरी नुस्तेकारांत माकट इन्टरव्हेन्शन स्कॉम (एमआयएस)हाडून नुस्तेकार आनी नुस्त विकप्यांक नुस्त्याच्या मोलांत भरमसाट वाड
- स प्र न क्षेत्र 10%
- नुस्त्यावयले प्रक्रियेच्या द च ि च ि ल
- क्ष स्त च ि संवयेक प्रोत्साहन दिवचे खातीर ि नुदान आनी पत अनुदानाच्या हितसंबंधांच्या कायावळींच ल
- पयावरण आनी खोल दयातल नुस्तेकारांत निवेश आकर्शात करचे खातीर आनी व्हेल्यू चेन विकासा खातीर अर्थाक प्रोत्साहन सुरू करप.
- स ि जातूंत जिवाचो भंय, कारागिरा ि त ि

भिरांत आसता, तांकां दिलासो दिवंक नवसर्जात विम्याचीं उत्पादनां सुरू

- सेल्फ हेल्प ग्रुप्स(एसएचजीस) मायक्रो फायनान्स इन्स्टिट्यूशनां क गुंतोवन नुस्तेमारपी लोकांमदां मायक्रो इन्शुरन्स लोकप्रीय करप.

f

3.22 गु f ; f f ल्ल

कायशील मुद्द्यांक सवलती दिवंक गरजेच आसा . ते सकयल दिल्यात.

- संसाधनांच्या तगावक्षम उपेगा खातीर नुस्तेकारा आनी नुस्तेकारा संबधी कायावळीच मराठे फिशिंग रेग्युलेशन क ()
रू ज्ठी f ा प्रादेशीक जलसंपत्तीचे पेल्यान वेवस्थापन आनी नियमनाची खात्री दिवप.
- f ा () फिशरोज मॅनेजमट रोजन्स(एफएमआरएस) आनी ईकोसिस्टोम ऍप्रोच टू फिशरोज मॅनेजमट (ईएएफएम) स्थापन करप.
- भारताच्यो एसडी जी 14 संवधनाचे वाठार 10%
च ा न ट f
द .
- संसग रोधन प्रमाणपत्र सेवे बरोबर उदकांतले च रू
ट f रू

रू , रू प्रक्रिया(हावस्ट, पोस्ट हावस्ट प्रोसेसिंग)

3.23 गु f केलो कां नुस्त f प्रक्रि रं

गरजेच आसतल,--

- रिस्पॉन्सिबल फिशरोज (सीसीआरएफ) कोड ऑफ कण्डक्ट स्वीकारप.

- आशिल्ले प्रजातीच्या सभावीक प्रतिसादा कडेन जुळपा सारखी नुस्ते मारपाच्या
- आंतरराष्ट्रीय दजा प्रमाण साधनसुविधांच्या विकासा खातीर चड करून जमनीर दवपाच्यो
- डिपाटमट ऑफ फिशरोजच्यो चालू आनी भविश्यांतल्यो येवजण्यो मिनिस्ट्री ऑफ फुड
- डिपाटमट ऑफ फिशरोजच्यो चालू आनी भविश्यांतल्यो येवजण्यो मिनिस्ट्री ऑफ फुड
- डिपाटमट ऑफ फिशरोजच्यो चालू आनी भविश्यांतल्यो येवजण्यो मिनिस्ट्री ऑफ फुड

(D) उत्पादन. वयर सरपी उद्देग,वेपार,तंत्रज्ञान, सेवा आनी

3.24 ह गु अर्थिक विकासाच्यो विस्तृत समस्या पळयल्यो. गुपाक दिसल कां उत्पादन, वेपार, तंत्रज्ञान सेवा आनी कुशळताय हांकां काळजी पूवक पेल्यान काडूंक जाय पूण राष्ट्रीय अथवेवस्थे कडेन जोडिल्ल्यो आसूंक जाय. तांतल्यो

फ नफ

3.25 गुपाक दिसल, ईझ ऑफ डुइंग बिजनेस (ईओडीबी) - भागीदारो चो नमुनो वापरतनां ब्ल्यू इकॉनॉमी निवेशाकडेन

गुपान सुचयल कां रोजगार निर्मिती क्षेत्रांत ब्लू इकॉनॉमी (युनियन गव्हमट) फ नफ

आनी उच्च रोजगार निर्मिती क्षेत्रांत अर्थाक आनी f अर्थाक प्रोत्साहनां योग्य तरेन हताळूंक

त ते

3.26 उत्पादन मोलांत भर वाडोवन, वेतन रोजगार आनी येणावळ निर्मिती करून एमएसएमईस क्षेत्रांश बल्यू उत्पादनांतले वाडी खातीर ची भाव्यता उसोवंक सहाय्यक पदाथाची f रं , वित्त सहाय्य मेळोवचे खातीर अस्तित्वांत आशिल्ल्यो येवजण्यो रू बल्यू इकाँनॉमीक संबंधीत एमएसएमईस त उत्पादन वृद्धांगत करप म्हत्वाच गु f .

न्स ट क गु

3.27 बल्यू ट्रेड आनी बल्यू मॅन्युफॅक्चरिंग संबंधी वेगवेगळ्या क्षेत्रांशांत अभिसरण आनी ताळमेळ गु f ल्ल रू , द रू वा एकसपट ग्रुप घडोवपाची शिफारस केली. खोल दयात नुस्त मारप , हॅचरोज, ऍक्वेरिया प्रॉ क , आनी प्रक्रिया केल्ल नुस्त्याच उत्पादन हो बल्यू ट्रेड चो एक भाग. बायोटेक्नोलॉजिकल प्रॉडक्ट , फुड ऍडिटोव्ह, कॉस्मेटिक्स आनी बायो फ्यूल, उथळ उदकांतल ऑफशोर पेट्रोलियम आनी गॅस मुखार खूब म्हत्वाच थारतल.

सेक्टर स्पर्साफक पॉलिसीस

3.28 अश दिसल कां,मचट आनी मिंलिटरो जहाजां बांदपांत, व्हडीं, ड्रेजिंग उपकरणां, नुस्त , व डीं, ट्रॉलर स्पॅर पाट आनी दुरुस्ती सेवांत सक्रीयता विशिश्ट धोरण फुडाकारा ची गरज आसा. तारवां फुटप, दयात केबल घालप, आनी ताची दुरुस्ती करप, झेल तयार करप, f, जाळ, गियर, दयातर्ला उपकरणां बी त द f म त

आसूंक शकतात. ब्ल्यू इकाँनामी ट्रेड उत्पादनांक बाजारांतल्या रिगाक आडमेळीं पयस करूंक तंत्रज्ञानाचेर आदारित समस्या निवारण उत्क्रांत करूंक जाय. नवसजन, तंत्रज्ञान, उत्पादन

ब्लू

3.29 गु भारत सरकार आनी राज्य सरकारांच्या उददेग धोरणांत ब्लू स्ट्री ; प्र ि ि . क - इम्पोट धोरणांत ब्ल्यू ट्रेडाचेर एक वेगळ प्र ि श .

आर ऍण्ड डी ऍण्ड इनोव्हेशन

3.30 ि ि ि न () सारखीं दया वाठारांतलीं हेर व्या तंत्रज्ञानांक उत्तेजन दिवंक णव देगेवयल्या राज्यांनी ण र ि नरोलॉजिस्टोक आनी शिर्षांग मुखावयल्या ब्ल्यू इकाँनामीच्या विकासाक उत्प्रेरक थारतलीं.

न येवजण (ह्यूमन रिसोस प्लॅनिंग)

3.31 गुपान मानव संसाधन आवश्यकतांच वर्गीकरण स वगानीं- कायचालीत दर्जा, प्रशासन, त्रि रं .

- देगे वयल्या राज्यांच्या अभियांत्रिकी आनी तांत्रिक संस्थांनीं ब्ल्यू इकाँनामी संबधी अभ्यासक्रम दिवचे.
- राज्य पातळे वयल्या चबस ऑफ कॉमस आनी इं स्ट्री स्ट्रे ट्री न्स् ट (ि) अस्तित्वांत आशिल्या कामा खातीर उददेगीक प्रशिक्षण आनी ब्ल्यू इकाँनामी नेकऱ्यां विशीं रं रु कार्यक्रम दिवचे.

एम्प्लॉयमेंट झोन्स(सीईझेडस)

स क ट

म

कायक्रमां सकयल वचल्यांत.

- दरेक सीईझेड मर्दा कोस्टल इकॉनॉमिक युनिट्स(सीईयूस),एकोडी वा साबार उद्देगांचो न क र्ति ि.

- गु , च स
च द ल र्दा रू
किनाऱ्या वयल्या समाजां खातीर कुशळ विकास कद्रांक आधार दिवन बांदूंक जाय अशी
र्ति ि. य द क्र
आनी रोजगार निर्मिती हांकां उत्तेजन मेळटल. सागरमाला येवजणेचेर वाडट लक्ष आनी
र्ति ि ि ि.

र्ति ट स

3.35 गु र्ति केलो कां, भागधारकां कडल्यान पब्लोक प्रायव्हेट पाटनरशिप
उपक्रमान निधी एकठावन मरान डेव्हलपट फंडाची स ल र्ति ट
सकयल्या उप क्षेत्रांशाच्यो गरजो भागोवपाचो आसपाव आसतलो.-

- तारवां बंदप(शिर्पाबिल्डिंग) , तारवांची दुरुस्ती, आनी तारवांचो पुनवापर
- र्ति र्ति
-
- व्रुज टर्मिनल्स आनी मरिनास
- मॅरोटायम सेक्टरांतल्या उद्देगांच्यो गरजो पुराय करूंक टेक्नोलॉजी डेव्हलपमेंट

से आनी कनेक्टिव्हिटी वाडोवप

3.36 गु , लॉजिस्टिक्स, वेळ आनी किंमत हातूंत कायक्षमताय हातासूंक, रस्ते,
रेल, आनी अंतगत जलमाग निमाण्या मैला मेरेन जोडप सामक म्हत्वाच हाचेर जोर दिला.
नुसार सकयल्यो शिफारशी जाल्यात.

- गेटवे आनी फोड एक्सोट खातीर म र
- रिल्ल , रिल्ल र
- लॉजिस्टिक्स आनी र डिजिटल ग्रिडाचेर एकवटोत केल्ले र प्र आशिल्ल राष्ट्रीय बर्हुर्वावध नेटवक .
- आशिल्ल्या साधनसुर्विधा प्रकल्पांच्या देखरेख प्रक्रियत समन्वय , जातूंत सागरमाला, इंडस्ट्रियल कोरिडोस, कोस्टल इकाँ झोन्स, डेडकेटेड ग्रेट कोरिडोस, भारतमाला बी हांचो आसपाव आसा. हाकालागून पुराय ष्ट्री वेळेवयला साधनसुर्विधेचे क्षमतायेचो विकास करचे खातीर ळ प्रकल्पांक र .
- एकेच सुवातेर मोल दिवपी सेवा (पॅकेजिंग, टॅगिंग आनी ब्रेटिंग) ले लॉजिस्टिक्स पाक विकसीत कर .

ट्रान्शिपमट हबाचो विकास

3.37 ट्रान्साशपमट हबा खातीर पुराय इकाँ सिस्टोमच्या विका सर्ताच्यो किंमती आशिल्ल्यो सेवा दिवन इंधन भरपाच्यो सवलती आनी सीमा शुल्काच्यो पद्धती प्रमाणीत करून क्ष त्री रिल्ल . प्रर

तगावक्षम बंदर विकास (पोट डेव्हलपमट)

3.38 ल क्ष रं

सध्याच्या पयावरणीय नेमां कडेन पुरायपणान सहकार करपी करंक जाय.

च संवधन, आधुनीक कोयराच वेवस्थापन, क्ष क्ष रिल्ल . व अथवेवस्थेचो दृष्टाकोण आपणावप रिल्ल .

टॅक्नोलॉजी(आयईओटी) ऑफ ऑयल ऍण्ड नॅचरल गॅस कॉर्पोरेशन ऍट पनवेल, महाराष्ट्र, वांगडा

। मद्रास, नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ ओशन टॅक्नोलॉजी (एनआयओटी) आनी नॅशनल
न्स्टिट्यूट ऑफ (ब्लू) स्ट्रीट
स्ट्रक्चरल इंजिनीअरिंगाच्या वेगवेगळ्या वाठारांत वेळेवयल्या विंडफामाच्या सुविधांच्या आरेखनां
।

।

3.43 प्लेसर डिपॉझिट वा प्लेसर म्हळ्यार एका विशिश्ट फातरांच्या स्रं ल
गुरुत्वाकशणाक लागून तळाक बशिल्लो मोलादीक खनिजांचो गाळ. भारत दया देगेवयल्या आनी
वेळेभायल्या प्लेसर खनिजांनी समृद्ध आसा. तातूंत निकेल, युरेनियम, तांब, थोरियम,
टिटॅनियम, पॉलिमॅटॅलिक सल्फायड्स, पॉलिमॅटॅलिक मगनीज नोड्यूलस सारख्या डावपची
खनीजांचो आसपाव आसा. दयादेगेवयल लिमोनायट, गारनेट आनी झिंकॉन । ।

ल ल प
ल । त , उपकरणांच उत्पादना सयत देशी खनन तंत्रज्ञानाचो
विकास करपा खातीर आर ऍण्ड डी क वर्गाकरण आनी फ्लोशीट बी क संक नेटान ।
।

वेळार प्रोस्पेक्टिंग आनी मार्यानिंग लायसन्स (पीएलस ऍण्ड) ।
, परिसराचो परिणाम । य सारक जावच पडटल.. ६ ।
ग क प्रावधान सकल फक्त ऍटॉमीक खनिजां ।
। ल्ल शिवाय प्लेसराच्या खननाक मान्यता ।

। संसाधनां (फायनान्शियल आनी ह्यूमन रिसोसस)

3.44 सागीर ऊजा (ओशनएनर्जी) वा सागरो खनन (ओशन मार्यानिंग) सारख्या क्षेत्रां ल वार्डिल्लो आर ऍण्ड डी तलो गुंतवणूक, श्रि, व्रज श्रि

श्रि -वैज्ञानीक, इंजीनियर, आनी हेर वैज्ञानीक कमचारी गणां त गट घडोवंक जाय आनी प्राधान्यान कामाक लावंक जाय. श्रि श्रि च ब्ल श्रि श्रि च श्रि क शिक्षणाचे पातळेर दोग काळाची येवजणेची गरज आसा.

क प ट ल

3.45 गुपान, हिंदो म्हासागरांतल्या कोबाल्टान समृद्ध आशिल्ल्या सीमाउंट फेरो मर्गनीझ क्रस्टांत (एसएफएमसी) सोदपाच फुडारपण ट श्रि श्रि श्रि श्रि श्रि ल

लिमिटेड ऑफ द कॉन्टिनेन्टल शेल्फ (सीएलसीएस) वयल्या कर्मि प्री श्रि श्रि ट

3.46 श्रि श्रि ट ने न ल () ल श्रि प्रस रु धा वसा गेलो. हालीं मेळिल्लो अतिरिक्त नवी म्हायती घेवन परत प्रस श्रि गुपान शिफारस केल्या. डेलिगेशनाच्या मुखेल्यान केल्लो श्रि श्रि होच दाव्याची बुन्याद आसा म्हणून नव्या कर्मशनाक प्रस श्रि श्रि ल 2019 त भारताच्या पाश्चिमी वेळे भायल्या प्रदेशांतल प्रस्तुतीकरण तापासचे पयलीं एक प्रस्तुतीकरण करप जाल. भारताच प्रस्तुतीकरण कर्मशनाचे क्री श्रि

सध्याच कर्मशन 2022 रत आसतल. 1997 जेन्ना कर्मशन स्थापन जाल्ल तेन्नांच्यान ह पयले फावट भारताच श्रि चेर प्रतीर्नाधित्व श्रि च मांत म्हत्वपूण योगदान दिलां आनी म्हत्वाच म्हळ्यार आमी आमच प्राविण्य दांत आयल्यात आनी कामांक मोल हाडलां. उपरांतची व 2022 श्रि गु जोराची शिफारस केल्या कां भारतान एक विशेशज्ञ कर्मशनाचेर वचून हाडूंक जाय.

() सं . श्री
स प र्सी रु र्
कसलोय शक्य उरफाटो परिणाम टाळचे खातीर भारतान बंगालचो उपसागर(बे ऑफ बगॉल)चेर आनीक वेळ करिनासतनां दावो करप आनी एक सीएलसीएस क समथ प्रस्तुतीकरण दिवप सामक अनिवाय आसा.

सागरो जैवविधता (मरोन बायोडायव्हर्सिटी) राखप

रि च रि द् च न्द न
बायोलॉजिकल डायव्हर्सिटी (सीबीडी), 1993 च रि रि ष्ट्री
अधिकारक्षेत्रांतले वांठार, द युनायटेड नॅशनल जनरल ऍसब्लो (यूएनजीए) न राष्ट्रीय अधिकारक्षेत्रा
ल (रि ') रि क्ष
एक आंतरराष्ट्रीय पातळेर कायदेशीर रुपान बांदिलकेच उपकरण रि

आपलो राष्ट्रीय विकास आनी
तगावक्षमता हांची काळजी मतींत दवरून बीबीएनजे तलो आपलो भागीदारो वाडोवंक जाय अश

प्रोटेक्शन ऑफ मरोन एन्व्हायरनमटल ऍण्ड नॅचरल मरोन रिसोसस डेटाबेस

3.48 सागरो जैवाचे रक्षण करुंक क्ष , रु रि रि
संबंधीत क्रिया जाणून घेवपाची गरज आसा. सध्याक, आंतरराष्ट्रीय सीबेड ऑथॉरिटी
() च ल तांका अंतिम रूप दिवंक चड करून
कांय वसा लागतलीं जाचेर अवलंबून भारत आपलो पावित्रो रि सं

रि , च रि - रि रि - एक वळेरों करुंक लागप ह ह्या
वेळार म्हत्वाच. म्हणून जातूंत दयाच्या संसाधनांचे मापन आसपावता अश एक नॅशनल मरोन
रि रि

(G) सिक्थोरिटी, स्ट्रॅटेजिक डायमेन्शन्स आनी इंटर नॅशनल ट

3.49 ब्ल श ल च च त
क्ष रि गुपान अभ्यासले मुखेल शिफारशी सकयल दिल्यात.

अपेक्स ऍण्ड मल्टिटायर प्लॅनिंग बॉडी ची गरज

3.50 गुरु क्षेत्रांश आनी उच्च अथसंकल्पीय तरतूदां हांचे मदीं ताळमेळ घालचे खातीर बल्यु () ळ सं एक बहु क्षेत्रांश आशिल्लो आनी बरे तरेन एकवटायिल्लो उच्चस्थरीय संस्थात्मक यंत्रणा स्थापन फि ता.

ता रु ()

3.51 तीन आयामी सागरी क्षेत्र जाणविकाय विकसीत करप पावित्र्याचो मू त

.. हातूंत राष्ट्रीय जिओ - न् फि न् प्रे ः रु ते

ता ट ल संक मेळटल आशिल्ल. फि

टाळचे खातीर प्रादेशीक आनी आंतरराष्ट्रीय सहकारा वांगडा फि ,

वेळां वयल्या सुरक्षा क्षमता फि म्हत्वा

फि .

आंतरराष्ट्रीय सहकार

3.52 फि ; व्रज , रु रु

बल्यु इकॉनॉमीतल सामाईक हित, सिद्ध केल्लो क्षमताय, आनी कश त जाणांत

आंतरराष्ट्रीय भागीदार ता . ह

मू त अर्थाक आनी डावपचात्मक अक्ष जो ईस्ट कोस्ट ऑफ

आफ्रिका ते वेस्टन पॅसिफिक ओशन मेरेन जाका सेचेलस - फि - () क्ष

मू

द रु ल क्ष

ल च ल ल ल

शेजारांत बल्यु प्रोजेक्टांच्या अंमलबजावणे खातीर विकास भागीदारां सहाय्याचो आसपाव आसा.

२ रू तांच्या तांकांच्या विकासा खातीर
लक्षकद्रीत सहाय्य सामानाचो पुरवठो, प्रशिक्षण, जोड कामां, /
३

ब्ल ग्रं ३ रू सं , ग्रं ब्ल
माकटा वरवीं आमचो निधी जमोवपाचे माग विस्तारक वेगवेगळे कडेन आशिल्ल्यो आनी वैश्वीक
३ ३ ३

ब्ल्यू ३ ३

3.53 ३ ३ ३ ३ ब्रे दृ ३
दवरप आनी भारताच्या मुखावयल्या हिता खातीर एक वेवस्थीत पात्रतेचो आनी प्रशिक्षीत
वाटाघाटो करपी एकठावीत कर्मावग तयार करप म्हत्वाच अश ग्युपान ठळक पणान दाखयल.
सध्याचे प्रक्रियत जोडिल्ल्या शासका अधिकाऱ्यांक उच्च पातळेच प्रशिक्षण
आनी कुशळतायेचो दजातल्या सुधारा वांगडा संबधीत शैक्षणिक आनी प्रशिक्षणाच्या संस्थांनी
तशे अभ्यासक्रम सुरू करूंक जाय.

भारताचे ब्ल्यू इकॉनॉमी खातीर ड्राफ्ट पॉलिसी प्रेमवक

4.1

7517 f

किनाऱ्या वयल्या राज्यांत आनी 1382 जुव्यांचेर आसा. देशांत 12 व्हड बंदरां आनी 187

ल

ल 2019

633.87 f f

9%.वेपार समुद्रांतल्यन जाता. भरताचो दोन मीलियन चौरस किलोमीटरां वयर एकसक्लूजिव एकॉनॉमिक झोन सजीव आनी निर्जाव संसाधनांनी समृद्ध आसा.

नी थंय म्हत्वाचो कच्च्या तेलाची आनी सैमीक वायूची काडूंक जाता अशी संपदा आसा. ती अव्यक्तपणान किनाऱ्यावयल्या उत्पादनांत आनी सेवांत, वेपारांत, नौकापरिवाहनांत, खोल दयातल्या खनिजांत, जलचर आनी नुस्तेकारां आनी सागर संबंधी तंत्रज्ञान

।

4.2 .ह्या भारताच्या विस्तृत दयादेगांच्या हाताचो म्हणूनच भारताची अर्थिक वाड आ ष्ट्री सुरक्षे कडेन संबध आसा. भारताची ब्ल्यू इकॉनॉमी हो राष्ट्रीय अर्थिक वेवस्था जातूंत सागरां

प्र ।

भारताच्या अधिकारक्षेत्रांतल्या ।,

।,

f ल्ले किनारो प्रदेश

त

f

वाड, पयावरणीय तगावक्षमताय आनी राष्ट्रीय सुरक्षा हांचे कडेन जोडून आसात, f

भारताचे ब्ल्यू इकॉनॉमी च्या फायदयांविशी परतून उलयतनां,

ल

ड्रफ

f

प्रेमवकाचो सब-गुप अहवालांत दिल्ल्या मोलादोक भराच्या विश्लेशणा

प्रस

ग

रु

दिश्टो

4.6 सरकारची दिश्टो 2030 मेरेनचो नव्या भारताची दिश्टो

3.22 2030 च ट ब्रु 1 2019

तल्या प्रतपादनांत ब्ल्यू इकॉनॉमी वाडीच्या धा करोड आयामांतलो एक अशी

ल . ब्लू इकॉनॉमी वाडीच्या धा करोड आयामांतलो एक अशी

ब्ल्यू इकॉनॉमी वयलो ड्राफ्ट

पॉलिसी हो मिनिस्ट्री ऑफ अथ सायन्सान(एमओईएस) 2015 त सुरु केल्लो

पूण केन्नांच पूणत्वाक आयलोना. पॉलिसी प्रेमवक त्या पॉलिसी पेपरांतल्या

ल . ब्लू इकॉनॉमी वयलो ड्राफ्ट

4.7 ब्लू इकॉनॉमी वयलो ड्राफ्ट

दृष्टे फिल ट द्द द्वीत आसूंक जाय-

) ब्ल्यू इकॉनॉमीच्या कायक्रमांची फावो तशा मापनाची बांदावळ आनी तांच
ष्ट्री

) सागरो संसाधनाच वैज्ञानीक मूल्यमापन आनी तांच्या क्ष
बरोबर ब्ल्यू इकॉनॉमी कायावळी खातीर फ

) ब्ल्यू इकॉनॉमीचो

अर्थाक भांडवल प्रत्यक्ष भांडवल, सैमीक भां

फ

) दया देगेवयल्या वाठारांतल्या नुस्तेकारांक कल्याण,, सुरक्षितताय आनी

फ फ

) प व्रज (

टॅक्नोलॉजी)जी चड लोकांक लाबांश मेळोवन दितल,

) क्ष ष्ट्री

हो ड्राफ्ट पॉलिसी "नॅशनल पॉलिसी फॉर इंडियास ब्ल्यू इकॉनॉमी -2020"

सरकारान हे पॉलिसीच मूल्यमापन, नियाळ आनी विश्लेशण करून हो ड्राफ्ट पॉलिसी मान्य

बदलूंक जाय. ह्या प्रकरणाच्या उददे

मिनिस्ट्र ऑफ अथ सायन्सस पॉलिसीच्या प्रशासना खातीर नोडल मिनिस्ट्री आसतलो.

द आनी दृष्टोकोण

4.9 जशी आनी जेन्ना निमाणी पॉलिसी मान्य जातलो ती प्राथमीक पॉलिसी

बल गजाली खातीर दस्तावेज

फ

(A) फि प्रे ि बल

4.10 ब्ल्यू इकॉनॉमीक संबंधीत म्हायती तयार करप आनी एकठांय करपाची घटमूट यंत्रणा विकसीत जातलो. ब्ल्यू इकॉनॉमीच्या विशिश्ट भागांचेर घडण, वाड आनी प्रक्षेपवक्र(ट्रॅजेक्टरी) च मूल्यमापन करचे खातीर नेमान अभ्यास जावं येता.

4.11 बल फि पर्वभाग वळखूंक आनी मापना खातीर प्रेमवक विकसीत करूंक क गु घडप जातलो. सध्या अस्तित्वांत आशिल्ल उददेगांच फि प्र फि ि ि. च / स ब्ल्यू

स ज व्रज फि

ज

(B) व न ि सस्टेनेबल नॅशनल कोस्टल मरान स्पेशल प्लॅनिंग प्रेमवक

4.12 दया देगां वयले प्राभाग आनी सागरा थळाव्यो येवजण्यो एकठावपा खातीर च

दया देगां वयल्या प्रभां ज स

(आयओसी) मागदशक

क गु आमच्या राष्ट्राच्या आनी थळाव्या गरजांक जाय तशे सुधार सुचोवंक घडोवप

मिनिस्ट्री सायन्स ऍण्ड एन्व्हायरन्मट, स प क
 ि /संस्था मर्दा समन्वय गरजेचो आसा. सीएनएसपी मुखावयल्या ब्ल्यू
 इकॉनॉमीच्या विकासा खातीर भारताच्या रू च ट प्र
 ट ब्ल फ ख
 बुन्याद जातली.

4.13 प्लॅस्टोक आनी मायक्रो प्लॅस्टोका पसून जा त प्र च ट श
 ट प्लॅस्टोक एलमिने ि ि , एन्व्हायरन्मट, अथ सायन्स ऍण्ड
 ट ज ट ल
 ि ि . द नॅशनल कोस्टल मिशन, मिनिस्ट्री ऑफ
 एन्व्हायनमट ऍण्ड फॉरेस्ट ऍण्ड क्लायमेट चज कडल्यान प्रस्तावीत जावन आनी ब्ल्यू
 उपक्रमां कडेन एकवटीत जातली. तसच सस्टेनेबल डेव्हलपमट (-14)
 ब्ल ि ि.

❖ ि (, त , वादळां, व्हडलीं ल्हारां, समुद्र पातळी, तेल
 रकप, हानीकारक शेळो, जेलॉफिशांच भिर, कोरल ब्लांच हॉटस्पॉट, सागरां उष्ण ल्हारांचो
 हॉटस्पॉट जे पयायान सितू आनी उपग्रहांतले म्हयतींतल्या निरिक्षणाचेर आदारून
 , असुरक्षा आनी जोखीम नक्सो तयार करप. क्ष क

म् , प्र ि
 द विधा आनी पयटना खातीर देगेवयल्या सागरां
 ट

❖ च कट द्रच
 ि ल्ल ि ि
 विकासाचेर कद्रीत आशिल्ल्यो न द्रा ज ि ल्ल

मिनिस्ट्री ऑफ मायन्स

च ट च प्र चो पाठपुरावो करतनां सागरां सर्व्हाक्षणाच मुखेल
सर्व्हाक्षण दयाच मापन आनी आंतरराष्ट्रीय फि फि फि
फि . वेगवेगळ्या क्षेत्रांतल्या ईईझेड तला जीएसआय च नैपुण्य विचारांत घेतनां तज्ञ गुपांतले
फि

(C) मरान फिशरोज,एँक्वाकल्चर आनी फिश प्रोसेसिंग डिव्हलप करुंक दिश्टो

4.14 ल , नुस्तेकारो विभागान एँग्रीकल्चर आनी ताका संलग्न हेर फि
ल . द ब्ल्यू रिव्होल्यूशन एँक्वाकल्चर, केज कल्चर, सीवीड आनी आल्गी
फि क्ष फि प प्रणाली चो दृश्टाकोण आपणावन नुस्तेकारो
फि : नुस्तेकारोच्या पुराय आयामांत आनी सागरां वेवस्थापनांत
टेलोकम्युनिकेशन, डिजिटल आनी रिमोट सेन्सिंग एँप्लिकेशनां मु प्र फि
फि त त्स च क्ष फि

वै फि स्ट्री

❖ फि च स्त नियती व
द्री फि सं ख क ल
फि ल फि फि
आशिल्ल्या लोकां खातीर प्री स्रोत म्हणून वयर सरपी टिलारपिया आसपावन
च नैपुण्य जी2जी एक्सचज प्रोग्रामा सकल वयर काडूं येता.

4.15 फि , फि प
अर्थाक आसपाव, पीक काडपा आदल्या वेवस्थापनाचो फि ल दर्जा आनी मार्केटिंग हस्तक्षेप
हांचे वरवीं राखप आनी वाडोवप जातलां. शेळ्याच (आल्गी) उत्पादना सारख मॅरिक्ल्चर

नॅशनल मॅरिक्लचर पॉलोसी प्रॉ रू ि. स िच ि - न
 च क्षेत्र ंद्री ि टॅक्नॉलॉजीची संभाव्यता ि. ष्ट्री
 ि " न्से ट् ि क " स , ि - न ि क्ष कद्रीत
 रू ि ं व ं तंत्रज्ञान निमाण जावचे खातीर शीघ्रतेन स
 ि. सागरां नुस्तेकारां खातीर आनी उदकांतले रोग ि ं व
 वेवस्थापन नियमना खातीर गरज पडल्यार विधीकरणा सयत फावो तीं पावलां उबारप जातलां.

कन्फिडरेशन ऑफ इंडियन इंडस्ट्री

- ❖ सगल्या दया देगांवयल्या राज्यांत एक सामाईक "ब्रॉ ं ि " ं. ि ल ं ल , ब्रे ि, , आनी सीएए च प्रतिनिधीत्व केल्ले समितीन विकसीत करूंक जाय, हां पॉलिसी जमीन ि ि ि प्रक्रियेचेर लक्ष कद्रीत आसूंक जाय.
- ❖ ि प्रे ं व / ि ि ि ि ं बंदराचेर आशिल्ल्यो प्रक्रिया आनी नियत करपी ि ं ि ल , रू खातीर. ताका लागून भारताक ह्या उद्देगांतल्यान बायर पडपी टाकाउ पदाथातल्यान उच्च ं स्त खावडीच उत्पादन वाडोवपाची संद निमाण जातलां.

- ❖ दया देगांवयल्या राज्यांक राज्य विशिश्ट समुद्राच लोज करपाची पॉलिसी करपाचो ल 12 नॉटिकल मायलां मेरेनच्या ि तरेन तगावक्षम रितीन सांबाळप आनी वापरप सक्तीची आसतलां.
- ❖ क च ि - ि , ि ि ल "एँक्वाकल्चर इस्टेट्स" म ि च ं

तद्वहड प्रमाणांत उत्पादनाच्या कामांत लोजार
मूलभूत टॅक्नीकल परिमाणांचेर आदारून तयार करप सक्तीच आसतल.

❖ पॉटेन्शियल फिशिंग झोन्स खातीर मरान फिशरी एंडव्हायजरी सव्हिसस
रूफि फिशिंग कप शिप्रिं
उणे करंक आनी कायक्षमताय वाडोवंक आनी चड फायदो करून दिवंक
पुणे जो फक्त नुस्त मारपांतच न्हय
जाल्यार नुस्तेकारांक वेळाचोय फायदो करून दितलां. आनी मार्केटिंग आनी
फिशिंग.

(D) ब्लड डोमेस्टोक मॅन्युफॅक्चरिंग, द
तंत्रज्ञान, सेवा आनी कुशळताय विकास चड करंक नदर

4.16 लॉजिस्टिक्स, नुस्तेकारां,
तारवांची बांदणी, आनी देगे वयल आनी समुद्र पयटन (जुव्यां
रू)
हल खासगी क्षेत्रांक नव्या वेवसाय संदीनी निवेश करंक प्रोत्साहन
दिवन योग्य लक्ष
बायोटेक्नॉलॉजी, खोल दयातल खनन आनी सागरा ऊजा सारख्या नव्या वयर सरपी वाठारांक
उत्तेजन मेळटल. प्रल्ल ह फित

मिनिस्ट्री ऑफ टूरिझम कॉमेन्ट

1. मिस्ट्री ल द्री च ल च
च ते फि ज /

क कोस्टल सर्किट च्या विकासा खातीर मिनिस्ट्रीचे स्वदेश दशन स्कामी सकयल अर्थाक
आदार दिला. हे येवजणे सकयले प्रकल्प राज्य / प्र प्र ल

रु ल न ल निधीची उपलब्धता, योग

प्रकल्प अहवाल सादर करप, येवजणेच्या मागदशक तत्वांक चिकटून रावप आनी मेळिल्ले निधीचो रोखडोच वापर करप ह्यो गजालां करच्यो पडटल्यो. ते भायर जमनीर आनी न्हंय, समुद्री पयटनाच्या साधनसुविधांच्या विकासा खातीर आनी बंदरांच्या विकासा खातीर रु । ि स्टन्स टू सट्रल एजन्सीस सकयल अर्थाक सहाय्य मेळटल.

2. मिनिस्ट्री ऑफ टूरिझमय भारतांतल्या उत्तेजना खातीर आनी पयटन जातूंत देगे वयले , - ि /रिस्पॉन्सिबल टूरिझम चीं पावलां उबारून भारतांत काम करता. मिनिस्ट्री पयटनाचो विकास पयावणीय तगावक्षम रितीन विकास करपाचे म्हत्व ि त ि .

प

ि ज

रु द ि फार्टा फुड जोडून दया देगे वयल्या राज्यांनी आर ऍण्ड डी हब निमाण जातलां.

“अ सिटिझन सायन्स इनिशिएटिव्ह: जंय थळावी देशी लोकसंख्या मूळ म्हायतीचो स्रोत जावंक शकता जी वेळेवयल्या पयटनाक लागून जाल्ल्या इम्पॅक्ट असेसम रुं .”

“ न ि ” विशयाक प्रत्साहन दिवंक जाय.

न ।

ि स्ट्री

- ❖ ह्या नव्यान उजवाडांत आयिल्ल्या आनी उच्च अव्यक्त शक्त आशिल्ल्या अथवेवस्थेच्या स्रोता विशीं जागरूकताय आनी स्वारस्य निमाण जावचे रु ज शन प्रोग्रॅमांत भारताची ब्ल्यू इकाॅनॉमी (इंडियास ब्ल्यू इकाॅनॉमी) प्रकरण घालच.

4.17

ब्ल्यू ट्रेड आनी ब्ल्यू मॅन्युफॅक्चरिंगचो चडांत चड रोजगार ट ि

ः क्र

विज्ञान क्षेत्र
प्रणालीच्या धारक शक्ती(कॅरिंग कॅपॅसिटी) मेरेन साधन सुविधा आनी

प्रकल्प क्र

१

- ❖ ब्ल्यू प्रिन्सिपल अचूक मापन, तपशीलवार अदमास, सारख मूल्यांकन आनी तंत्रज्ञान (10-15) संक आनी दयातल खनीज आनी ऊजा खंय आसा त जाणां जावंक खाशेल देशी तंत्रज्ञान विकासीत करूंक जाता.

डिपाटमट ऑफ बायोटेक्नोलॉजी

- ❖ (फामास्यूरिटीकल्स), एन्झायम्स, मोलादोक रसायनां, न्यूट्रस्यूरिटीकल्स, मरान कॉस्मेटिक्स च्या नव्या स्रोता खातीर संशोधन

प्रकल्प विकास कडेन व्हरपी सागरा जिवांच्या जीवशास्त्र आयामाच्या विकास (क्रि).

- ❖ नक्षेत्र संक्षेप आनी अंमलबाजवणी करपी संस्थांनी घटमूट जातल्यो.

१

- ❖ दुसर म्हत्वाच क्षेत्र म्हळ्यार "ड्रग फ्रंट".

१ / १ द
/ च

- ❖ दुसर स्पश्ट क्षेत्र म्हळ्यार ब्ल्यू इकॉनॉमीच्या दरेका पैलूचेर वेळाचे चौकटो वांगडा
 १ ल्ल विविश्ट वितरण योग्य संस्थां वचप.
- ❖ ब्ल्यू काबन म्हळ्यार सद्दीय काबन तो देगेवयल्या मॅग्न्यूव्हस, टायडल माशस , आनी सी
 ग्रास सारख्या सागरो वनस्पती कडल्यान धरप जाता आनी वेगळो करप जाता. ब्ल्यू
 ब्लू व्हटे १ ज . ब्ल्यू काबनाचे
 वाडट प्रमाण काबन त्रेडिट वरवीं अर्थाक प्रलोभन दिवंक शकता? ब्ल्यू काबनाचो
 अतिरिक्त फायदो जैव विविधता राखण प्रत्क्ष स् ।
 ब्री ग्र पयावरण प्रणालोचो विस्तार.

(E) लॉजिस्टिक्स, इन्फ्रास्ट्रक्चर ऍण्ड शिपिंग (ट्रन्सशिपमट धरून) चो विकास करचे खातीर
 १ ग्रे प

4.18 बंदरा वरवीं जावपी विकासाक आधारभूत आसपी मरान क्लस्टसाक ,
 प्रोग्रामांत संकल्पीत केल्ले प्रमाण वाडट्या लक्षान आनी निधीन चालना मे ।
 तारवां (जहाज) बांदपी उद्देग मेक इन इंडिया आनी आत्मनिभर भारत चेर जोर दिवन 30
 च

4.19 स् । के टे । सगल्या दिश्टीन विचार करप जातलो
 म्हणटकच उद्देग करप सोप जातल आनी कराच्या वेवस्थत ता सं .
 लॉजिस्टिक्साच मोल उण करुंक मल्टी मोडल नेटवक आनी डिजीटल ग्रिड खातीर एक मास्टर
 प्लॅन सुरू करप जातलो. देगे वयल्या आनी जुंव्यां वयल्या वाठारां खतीर टेलिकम्युनिकेशन्स
 १ १ । त च
 मॅरिटायम क्षेत्रांतल्या एकवटोत येवजणत एक नॅशनल मॅरिटायम पॉलिसी लेगीत प्रतिपादोत
 ।

इंडियन इंडस्ट्रीज कन्फेडरेशन

- ❖ वितरण सांखळे वागडा आनी लॉजीस्टीकदेशी माकटाचे(निमाणो मैल) चो विकास